

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Матвієнко М. П.

ТЕОРІЯ АЛГОРИТМІВ

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ-2017

ББК 32.973
УДК 004.38
М 33

Копіювання, сканування, запис на електронні носії і тому подібне, будь-якої частини посібника без дозволу видавництва заборонено

Рецензенти:

В.П. Малюков – доктор фізико-математичних наук, доцент кафедри інформаційних систем та технологій Європейського університету;
В.М. Чермалих – доктор технічних наук, професор кафедри автоматизації управління електротехнічними комплексами НТУУ «КПІ»;
М.М. Проценко – кандидат технічних наук, доцент кафедри комп'ютерних систем і мереж Національного авіаційного університету, м. Київ.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1/11-6538 від 22.07.2011 р.)

М 33   **Матвієнко М. П. Теорія алгоритмів.** Навчальний посібник. — К.: Видавництво Ліра-К, 2017. — 340 с.
ISBN 978-966-2609-34-9

Навчальний посібник складається з двох частин. У першій частині розглянуто теоретичні основи побудови, математичного аналізу, складності і порівняння алгоритмів, їхні математичні моделі, а друга частина присвячена розгляду і побудові більше ніж 60 різних нормальних та операторних алгоритмів, алгоритмів сортування, алгоритмів на звичайних графах, орграфах і деревах, алгоритмів кодування та стиснення інформації, алгоритмів кластеризації, криптографічних та генетичних. Робота кожного алгоритму розглянута на конкретному прикладі для набуття читачем практичного досвіду.

Навчальний посібник призначено для студентів, аспірантів та спеціалістів, які використовують відповідні знання з теорії алгоритмів і самі алгоритми.

ББК 32.973
УДК 004.38

ISBN 978-966-2609-34-9

© Матвієнко М. П., 2013
© «Видавництво Ліра-К», 2014

Передмова	10
-----------------	----

ЧАСТИНА I

Розділ 1. ПОНЯТТЯ, ВЛАСТИВОСТІ ТА СПОСОБИ ЗАДАННЯ АЛГОРИТМІВ	12
---	-----------

1.1. Поняття про алгоритми	12
1.2. Властивості алгоритмів	17
1.3. Способи задання алгоритмів	20
Контрольні запитання	26
Задачі для самостійного розв'язування	26
Коментарі	27

Розділ 2. МАТЕМАТИЧНІ ТА ГРАФІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ АЛГОРИТМІВ	28
--	-----------

2.1. Абстрактний аналіз алгоритмів	28
2.2. Арифметичні визначення операцій	29
2.3. Застосування суми та її властивості	31
2.4. Визначення швидкості зростання функції	33
2.5. Застосування рекурентних співвідношень	35
2.6. Основні визначення графів та дерев	36
Контрольні запитання	41
Задачі для самостійного розв'язування	42
Коментарі	43

Розділ 3. СКЛАДНІСТЬ АЛГОРИТМІВ ТА ЇХНІ КЛАСИ СКЛАДНОСТІ	44
---	-----------

3.1. Основні визначення	44
3.2. Визначення складності алгоритмів	46
3.3. Класи складності алгоритмів	50
Контрольні запитання	57

Задачі для самостійного розв'язування	58
Коментарі	59
Розділ 4. АЛГОРИТМИ ТА ОБЧИСЛЮВАЛЬНІ ФУНКЦІЇ . . .	60
4.1. Загальні визначення	60
4.2. Примітивно рекурсивні функції	61
4.3. Частково рекурсивні функції	68
4.4. Теза Черча	71
Контрольні запитання	72
Задачі для самостійного розв'язування	73
Коментарі	74
Розділ 5. НУМЕРАЦІЇ	75
5.1. Нумерація множин натуральних чисел	75
5.2. Нумерація множин обчислювальних функцій	80
5.3. Канторівська нумерація пар натуральних чисел	81
Контрольні запитання	83
Задачі для самостійного розв'язування	83
Коментарі	83
Розділ 6. АЛГОРИТМІЧНІ МОДЕЛІ	84
6.1. Основні визначення	84
6.2. Машини Тьюрінга	85
Контрольні запитання	90
Задачі для самостійного розв'язування	90
Коментарі	90

ЧАСТИНА II

Розділ 7. НОРМАЛЬНІ ТА ОПЕРАТОРНІ АЛГОРИТМИ	91
7.1. Нормальні алгоритми А.А. Маркова	91
7.2. Операторні алгоритми Ван Хао	97
7.3. Операторні алгоритми А.А. Ляпунова	100
Контрольні запитання	103
Задачі для самостійного розв'язування	103
Коментарі	104
Розділ 8. АЛГОРИТМИ СОРТУВАННЯ	105
8.1. Сортування вибором	105
8.2. Бульбашкове сортування	108
8.3. Швидке сортування	112

8.4. Сортування злиттям	113
8.5. Сортування вставками	116
Контрольні запитання	117
Задачі для самостійного розв'язування	117
Коментарі	117

АЛГОРИТМИ НА ЗВИЧАЙНИХ ГРАФАХ

Розділ 9. АЛГОРИТМИ ПОШУКУ ОСТОВНИХ ДЕРЕВ 118

9.1. Алгоритм пошуку остовного дерева в глибину	118
9.2. Алгоритм пошуку остовного дерева в ширину	122
9.3. Алгоритм пошуку максимальної кількості остовних дерев	124
Контрольні запитання	126
Задачі для самостійного розв'язування	126
Коментарі	126

Розділ 10. АЛГОРИТМИ ПОШУКУ МІНІМАЛНИХ ОСТОВНИХ ДЕРЕВ 127

10.1. Алгоритм Крускала	127
10.2. Алгоритм Борувки	129
10.3. Звичайний алгоритм Прима	130
10.4. Матричний алгоритм Прима	132
Контрольні запитання	137
Задачі для самостійного розв'язування	137
Коментарі	137

Розділ 11. АЛГОРИТМИ ПЕРЕТВОРЕННЯ ОСТОВНИХ ДЕРЕВ 138

11.1. Алгоритм перетворення остовного дерева на послідовність чисел	138
11.2. Алгоритм перетворення послідовності чисел на остовне дерево	140
Контрольні запитання	145
Задачі для самостійного розв'язування	145
Коментарі	145

Розділ 12. АЛГОРИТМИ НА БІНАРНИХ ДЕРЕВАХ 146

12.1. Загальні визначення	146
12.2. Алгоритми обходу бінарних дерев	147
12.3. Алгоритм перевірки на ізоморфність бінарних дерев	150

Контрольні запитання	152
Задачі для самостійного розв'язування	152
Коментарі	152
Розділ 13. АЛГОРИТМИ ПОШУКУ НАЙКОРОТШИХ ШЛЯХІВ	153
13.1. Алгоритм Данцінга	153
13.2. Звичайний алгоритм Дейкстри	156
13.3. Матричний алгоритм Дейкстри	160
13.4. Алгоритм Флойда–Уоршола	168
Контрольні запитання	171
Задачі для самостійного розв'язування	171
Коментарі	172
Розділ 14. АЛГОРИТМИ НА ДВОДОЛЬНИХ ГРАФАХ	173
14.1. Алгоритм побудови максимального паросполучення	173
14.2. Алгоритм побудови досконалого паросполучення мінімальної ваги	175
Контрольні запитання	183
Задачі для самостійного розв'язування	183
Коментарі	184
Розділ 15. АЛГОРИТМИ ПОШУКУ КОМПОНЕНТ ДВОЗВ'ЯЗНОСТІ, ВЕРШИН ЗЧЛЕНУВАННЯ ТА ДІАМЕТРА ГРАФА	185
15.1. Алгоритм пошуку компонент двозв'язності та вершин зчленування	185
15.2. Алгоритми пошуку діаметра графа	188
Контрольні запитання	189
Задачі для самостійного розв'язування	190
Коментарі	190
АЛГОРИТМИ НА ОРГРАФАХ	
Розділ 16. АЛГОРИТМИ ПОШУКУ ОСТОВНИХ ДЕРЕВ І ЦИКЛІВ	191
16.1. Загальні визначення	191
16.2. Алгоритм пошуку остовного дерева у глибину	193
16.3. Алгоритм пошуку циклів	197
Контрольні запитання	199

Задачі для самостійного розв'язування	200
Коментарі	200
Розділ 17. АЛГОРИТМИ ПОШУКУ СИЛЬНИХ	
КОМПОНЕНТ	201
17.1. Алгоритм Тар'яна	201
17.2. Алгоритм Косарайю	203
Контрольні запитання	206
Задачі для самостійного розв'язування	206
Коментарі	207
Розділ 18. АЛГОРИТМИ ПОШУКУ НАЙКОРОТШИХ	
ШЛЯХІВ	208
18.1. Алгоритм Дейкстри	208
18.2. Алгоритм Флойда для знаходження найкоротших	
шляхів між усіма парами вершин з визначенням їхніх	
маршрутів	210
Контрольні запитання	214
Задачі для самостійного розв'язування	215
Коментарі	215
Розділ 19. АЛГОРИТМИ ТРАНЗИТИВНОГО ЗАКОРОЧЕННЯ	216
19.1. Алгоритм з використанням логічної матриці	
суміжності	216
19.2. Алгоритм Уоршолла	219
Контрольні запитання	223
Задачі для самостійного розв'язування	223
Коментарі	223
Розділ 20. АЛГОРИТМИ ПОБУДОВИ МЕРЕЖ І ПОТОКІВ	224
20.1. Загальні визначення	224
20.2. Алгоритм Прима для побудови мереж мінімальної	
довжини	225
20.3. Алгоритм Форда–Фалкерсона для знаходження	
максимального потоку	228
20.4. Алгоритм пошуку заданого потоку мінімальної вартості	235
20.5. Алгоритм розподілу пропускної властивості дуг	
за критерієм заданого потоку при мінімальних затратах	238

20.6. Алгоритм знаходження максимального потоку в мережі за критерієм заданого рівня його сумарних затрат	240
Контрольні запитання	244
Задачі для самостійного розв'язування	244
Коментарі	245
Розділ 21. АЛГОРИТМИ КОДУВАННЯ	246
21.1. Алгоритми оптимального кодування	246
21.2. Алгоритми завадостійкого кодування	252
Контрольні запитання	263
Задачі для самостійного розв'язування	263
Коментарі	264
Розділ 22. АЛГОРИТМИ СТИСНЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ	265
22.1. Алгоритми стиснення інформації при передаванні	265
22.2. Алгоритми стиснення інформації при архівації	274
Контрольні запитання	277
Задачі для самостійного розв'язування	277
Коментарі	278
Розділ 23. КРИПТОГРАФІЧНІ АЛГОРИТМИ	279
23.1. Загальні визначення	279
23.2. DES алгоритм	283
23.3. RSA алгоритм	291
23.4. Алгоритм Ель Гамаля	299
23.5. Алгоритм Рабіна	301
23.6. Алгоритм Діффі–Хеллмана	303
23.7. Алгоритм Поліга–Хеллмана	305
Контрольні запитання	305
Задачі для самостійного розв'язування	306
Коментарі	306
Розділ 24. АЛГОРИТМИ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ	307
24.1. Основні відомості та завдання кластеризації	307
24.2. Класифікація алгоритмів	310
24.3. Ієрархічні алгоритми	311
24.4. Неієрархічні алгоритми	314
Контрольні запитання	321
Коментарі	321

Розділ 25. ЕВОЛЮЦІЙНІ ТА ГЕНЕТИЧНІ АЛГОРИТМИ . . .	322
25.1. Основні визначення	322
25.2. Структура та оператори генетичних алгоритмів	324
25.3. Еволюційний алгоритм	327
25.4. Базовий генетичний алгоритм	327
25.5. Послідовні модифікації базового генетичного алгоритму	328
25.6. Паралельні модифікації базового генетичного алгоритму	330
25.7. Особливості генетичних алгоритмів, передумови для їхньої адаптації	333
25.8. Застосування генетичних алгоритмів	335
Контрольні запитання	336
Коментарі	336
Література	337